

Abstract. *The problem of the autonomous learning nowadays is one of the most significant in education. Scientific works devoted to the problem of student's autonomous learning include studying different aspects on this problem. These are principles, organization, planning and determination the nature of the autonomous learning.*

The necessity to use the didactic and methodological principles of learning German language in organization of autonomous learning on technical specialities have been grounded in the article [1].

The analyses of the latest publications show us, that there is no singular interpretation of the term "principles of studying" today because they like the interpretation of the term by itself are not fully studied. In our research we use the interpretation of the term taken from U. Petrovsky's studies, where he explains the term «principles of studying». She interprets the term as «... assumptions, which determine the requirements for the learning process as a whole and its components: goals, objectives, methods, tools, organizational forms, the process of studying [2]».

According to the student's autonomous learning the following types of principles can be named: didactic and methodological principles. The principle of activity includes the impact on the motivational sphere through the use of appropriate technologies and develop the ability to determine the aspirations and development activities of students. The principle of creativity allows for independent transfer of knowledge, skills and abilities in the new context. The principle of autonomy involves the use of didactic and methodological techniques and helps to form a mechanism of self-organization of the students of technical specialties. The principle of authenticity teaching materials involves the use of authentic texts from a variety of topics.

МЕТОД ВПРАВ У НАВЧАННІ АНГЛОМОВНОГО ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

УДК 373.302

Литвиненко І. Ю.

У статті аналізується методика навчання англомовного читання студентів технічних спеціальностей, зокрема різновиди вправ, які пропонуються на передтекстовому, текстовому та післятекстовому етапах заняття. Зазначено вимоги, які висуваються до рівня читання студентів, а також пропозиції щодо підвищення мотивації до навчання. Визначено поняття «система вправ» та вміння читання англомовних текстів для ефективного розвитку професійних навичок. Розглянуто особливості формування системи вправ для англомовного читання студентів технічних спеціальностей. Проаналізовано етапи читання, а саме: передтекстовий, текстовий і післятекстовий для аналізу прочитаного тексту до активного практичного його використання.

Ключові слова: *англомовне читання, студенти технічних спеціальностей, метод, вправи, текст, мотивація.*

МЕТОД УПРАЖНЕНИЙ В ОБУЧЕНИИ АНГЛОЯЗЫЧНОМУ ЧТЕНИЮ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Литвиненко И. Ю.

В статье анализируется методика обучения англоязычному чтению студентов технических специальностей, в частности виды упражнений, которые предлагаются на предтекстовом, текстовом и послетекстовом этапах занятия. Определены требования, которые выдвигаются к уровню чтения студентов, а также предложения для повышения мотивации к обучению. Определено понятие «система упражнений» и умения чтения англоязычных текстов для эффективного развития профессиональных навыков. Рассмотрены особенности формирования системы упражнений для англоязычного чтения студентов технических специальностей. Проанализированы этапы чтения, а именно: предтекстовый, текстовый и послетекстовый для анализа прочитанного текста к активному практическому его использованию.

Ключевые слова: англоязычное чтение, студенты технических специальностей, метод, упражнения, текст, мотивация.

METHOD OF EXERCISES IN THE TEACHING ENGLISH READING BY STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

Lytvynenko I. Yu.

The paper analyzes the methods of teaching English reading students of technical specialties, in particular types of exercises that are offered at pre-tekst, text and post-tekst level of teaching. Requirements for the level of students reading are identified, and proposals to increase motivation to learn. It was defined the concept of «system of exercises» and the ability to read English texts for effective development of professional skills. Features of the system of exercises for English reading students of technical specialties are analyzed. Stages of reading, namely pre-reading, while-reading and post-reading, analyse text to the active practical use. It was found their purposes. The purpose of pre-reading stage is to avoid language difficulties in reading text. The purpose of while-reading stage is to determine the extent of formation of students skills, including fixing lexical and grammatical forms for example those that are present in the text. The purpose of post-reading tasks is to check the reading comprehension, the completeness degree of reading skills and usage of information received in their future careers. It was characterized the basic principles of exercises for teaching English reading students of technical specialties. It was analyzed the main requirements of students' to this area of knowledge. It's the ability to read authentic texts of different character and type, while understanding the basic meaning of the text, finding relevant information. It was defined the teacher's role – to select exercises which should be not only fulfill the learning objectives but also to generate interest in reading motivational text and especially to learn English in general.

Key words: English reading, students of technical specialties, method, exercises, text, motivation.

У системі вищої професійної освіти англійська мова як навчальний предмет розкривається з різних позицій: навчання іноземної мови як засобу спілкування, як компонента професійного розвитку та як засобу комунікації. У концептуальному розумінні навчання англійської мови трансформується в комунікативно-прагматичне, що передбачає фахову спеціалізацію та подальше формування англомовної компетенції, зокрема її окремих складових, а також моделювання процесу формування таких складових.

Тому цей предмет потребує значного обсягу знань, навичок і умінь – не меншого, ніж основні професійні дисципліни, через що кожен його компонент потребує нового підходу. Зокрема, й читання, яке завжди складало традиційно головний чинник навчання іноземної мови. Справа в тому, що саме читання стає засобом отримання нових даних, оскільки відкритий доступ до світової інформаційної мережі через комп'ютерні технології дає змогу кожній людині збагатити власний багаж фахових знань. Ця мережа є переважно англомовна, а тому саме вміння читання англійською та розуміти прочитане стає вирішальним чинником професійного вдосконалення.

Особливостям формування англомовної компетенції присвятили свої праці А. Богущ, В. Борщовецька, І. Каменська, А. Кириченко, Л. Конопленко, Ю. Семенчук, О. Тарнопольський, І. Чирва, О. Шевченко та ін., зокрема, методіку навчання читання розробляли Г. Барабанова, О. Ветохов, А. Литвинчук, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, Н. Осецька та ін., які приділяли увагу і вправам до навчальних текстів. Однак недостатньо ще вивчено специфіку системи вправ і завдань для студентів технічних спеціальностей у вивченні англійської мови професійного спрямування.

Тому *мета* нашої статті – розглянути різновиди вправ для навчання англомовного читання студентів технічних спеціальностей.

Під системою вправ розуміється послідовність дій та операцій, що виконуються багаторазово для набуття необхідних практичних умінь і навичок, або організацію взаємопов'язаних навчальних дій, розміщених у порядку наростання мовленнєвих або операційних труднощів з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь, навичок і характеру існуючих актів мовлення [3].

У методиці викладання іноземних мов систему вправ достатньо опрацьовано вченими (В. Бухбіндер, Г. Городілова, З. Ієвлева, Є. Пассов, Н. Складенко, Е. Сосенко, А. Чистякова, Є. Шубін та ін.). За цією методикою, під час навчання англомовного читання користуються різними прийомами, серед яких спеціально підібрані приклади, система мовленнєвих зразків; спостереження граматичного явища в тексті або в спеціально підібраних реченнях (знайти в тексті відповідну форму, пояснити її вживання, відрізнити одну форму від іншої та ін.).

Система вправ передбачає відповідну послідовність – із поступовим ускладненням завдань, розширенням інформаційного обсягу, активізацією резервних можливостей особистості, використанням групового, інтерактивних методів навчання. Так, у вправах на вдосконалення лексико-граматичних навичок використовують такі завдання: пояснення значення слів з допомогою словника; визначення груп суфіксів та їх значень в окремих словах; трансформація питальних речень у розповідні, простих двоскладних – в од-

носкладні; письмова відповідь на питання, задані до кожного абзацу або тексту в цілому; постановка питання і відповідь на нього; формулювання основної думки кожного абзацу у вигляді називного речення; добір заголовка до кожного абзацу, завершення чи доповнення описання; пояснення значення понять з опорою на текст; пояснення схеми, малюнка до тексту; відповіді на логічні питання до тексту; переказ логічно завершеного уривка з тексту; поділ тексту на закінчені смислові відрізки; стислий переказ тексту [4].

Методика читання включає шлях від аналізу прочитаного тексту до активного практичного його використання. Цей шлях передбачає три етапи – передтекстовий, текстовий і післятекстовий. Однак такий текстоцентричний принцип передбачає ще й поділ цього процесу відповідно до мети професійно орієнтованого читання (С. Фоломкіна): пошукове, оглядове, ознайомче та вивчальне читання.

Вивчення зазначених видів читання на зазначених перед цим етапах супроводжується системами вправ і завдань, які також відповідно поділяються на передтекстові, текстові та післятекстові.

Мета передтекстових вправ – уникнути мовних труднощів під час читання тексту. Для цього варто сформулювати мотивованість студентів щодо пошуку в тексті потрібної інформації (вправи на прогнозування потрібної інформації, на визначення структурно-змістових компонентів і лексико-граматичних структур, на мовну інтуїцію щодо незнайомих термінів, на закріплення навичок і вмінь роботи зі словником).

Мета текстових вправ – визначення ступеня сформованості навичок і вмінь у студентів, зокрема, закріплення лексико-граматичних форм на прикладі тих, що наявні в тексті. Також відбувається подальше оволодіння термінологічною лексикою зі спеціальності (вправи на виявлення смислової опори тексту, визначення авторської ідеї, особливостей побудови тексту, здобуття інформації, що може бути використана в майбутній професійній діяльності студентів).

Мета післятекстових завдань – перевірити повноту розуміння прочитаного, ступінь сформованості вмінь читання та можливості використання отриманої інформації у майбутній професійній діяльності (вправи на контроль розуміння та засвоєння всієї інформації професійно орієнтованого тексту, вправи на віднайдення в тексті необхідної інформації відповідно до завдань і мети студентів, визначених ще на передтекстовому етапі, вправи на впізнання лексико-граматичних структур, вправи на інтерпретування тексту, вправи на розвиток умінь висловлювати свою думку про прочитане).

Варто при цьому зазначити вимоги до рівня знань студентів у цій сфері. Так, за програмними вимогами передбачається уміння читати неадаптовані автентичні тексти різного характеру і типу, при цьому розуміючи основний зміст тексту, знаходячи необхідну інформацію. При цьому студенти повинні володіти навичками оглядового, інформативного та поглибленого читання оригінальної науково-технічної літератури за фахом; користуватися при цьому термінологічними словниками і стандартами; читати та перекладати іноземний текст з професійної тематики; складати словник і робити анотацію іноземних наукових праць; читати без словника літературу за фахом з метою пошуку необхідної інформації; виконувати аналіз та презентацію результатів досліджень з використанням професійної іноземної мови [6, с. 4].

Техніку читання формують у системі таких вправ: читання графеми в різних позиціях, звуко-буквений аналіз слів; знаходження в тексті слів із певною літерою; читання слів, сприйняття яких ускладнено інтерференцією; читання вголос уривку тексту за певний проміжок часу; читання речень із карток, які швидко демонструють і змінюють; читання речень з елементами, що поступово ускладнюються [2].

Шлях до сформованості мовленнєвої іншомовної компетенції під час читання лежить і через такі види додаткової роботи, як складання фахових словничків (вони можуть бути різні відповідно до виробничої специфіки), підбір слів-термінів з різноманітних фахових текстів, складання коротких ділових паперів з використанням підібраних кліше і термінів, підготовка повідомлень з різних фахових тем, складання резюме до прочитаного.

Не забуваємо при цьому, що методика навчання англомовного читання студентів технічних спеціальностей становить поетапне оволодіння різноманітними засобами роботи з науково-популярною та професійною літературою з метою пошуку необхідної інформації та її застосування в майбутній професійній діяльності. Цей процес відбувається за принципом градації: спочатку використовуються загальнонаукові тексти разом зі сформованим активним словником термінів. Оволодіння словотвірними механізмами передбачає використання міжпредметних інтеграційних зв'язків (наприклад, порівняння слів з українськими відповідниками). Далі ж починається робота з професійно орієнтованим текстом, де здобувається потрібна інформація.

Наступний етап – робота вже з тематичним комплексом, який об'єднує кілька текстів однієї тематики та передбачає пошук вирішення поставлених у них проблем. Структура завдань моделює ситуації практичного читання з метою пошуку інформації, удосконалення навичок судження на основі змісту тексту, порівняння інформації з уже відомими фактами, поглиблення змісту тексту на основі професійних знань. Такі завдання сприяють формуванню творчого професійного мислення майбутнього спеціаліста.

Ураховуючи міжкультурний аспект навчання англомовного читання, зазначимо поряд із текстами з відповідної тематики необхідність у дотекстових вправах зіставлення мір довжини, об'єму тощо – для орієнтування в англійській системі мір. Наприклад: дюйм – 2,54 см, фут – 30,48 см, ярд – 91,44 см, миля – 1609,33 м, фунт – 453,59 г, пинта – 0,57 л, кварта – 1,14 л, галлон – 4,55 л, бушель – 36,37 л [9, с. 115]. Це допоможе не лише в умовах англомовної країни, але й у технічних розрахунках, де до цього часу все засновано на дюймі та футі.

Для загальнокультурного розвитку студентів технічних спеціальностей важливим є їх адаптація до умов нових технологій інформаційного суспільства. Тому тексти та інші матеріали для вправ з читання, пов'язані з інформаційними технологіями, зокрема мас-медіа та соціальними мережами Інтернет, мають першочергове значення.

Наприклад, тема «In public eye» (як бачимо, навіть назва становить ідіому «в суспільному оці») передбачає вибір актуальних висловів відомих політиків («Look at the following quotations and say which of them you agree or disagree»), тобто студент повинен орієнтуватися в сучасних політичних реаліях і здійснити особистий вибір. Так само слід здійснити аналіз різновидів телепрограм

(«Using the prompts say what TV programs are popular with one or another group of people»), виявивши ерудицію та аналітичне мислення [2, с. 5-8].

Навчальні вправи для набуття вмінь читання технічних і науково-популярних текстів дозволяють підготувати студентів до розуміння оригінальної фахової літератури англійською мовою. Матеріал для навчальних завдань складається з текстів і запитань до них, а також вправ, які передбачають орієнтування в темі тексту, словничка, пояснень найскладніших для перекладу словосполучень чи виразів.

Методисти для студентів напряму підготовки «Автомобільний транспорт» з метою оволодіння навичками іншомовного професійного читання пропонують виконати навчальні вправи, що містять оригінальні тексти, які відображають комплекс основних фахових понять. Ці тексти можуть бути невеликими, але сконденсованими за рахунок фахової лексики: «Automobile Synchronesh Transmissions», «Super Stoppers», «Electric Gear Change Control System», «Lotus Elan Car», «Autotest of Volvo» та ін. [5].

Студенти економічного профілю отримують на екзамені текст «Money», в якому розкрито функції грошей, їх обіг у сфері виробництва, роль працівників, які працюють з коштами, тобто наявний пізнавальний ефект перегукується з набутими знаннями з економічних фінансових дисциплін. Тут же містяться терміни, які слід знати завчасно (*to pay, buying power, rent of my house*), а також які вгадуються через типові граматичні форми або через інтернаціональність (*services, office, market*). Для перевірки засвоєння цієї інформації після тексту подаються кілька запитань, що вимагають елементарних знань: яка головна функція грошей, які сучасні форми грошей тощо [1, с. 94, 95].

Відомо, що так звані «інтернаціональні» слова (тобто давно запозичені з кількох різних мов світу одночасно, а, отже, схожі за формою та змістом) найбільше мотивують до читання та розуміння прочитаного (перекладу). Наприклад, окремі слова: *combination* (комбінація), *technical* (технічний), *operation* (операція), *specialist* (спеціаліст), сполучення слів: *mechanic engineer* (інженер-механік), *engineer for electrification* (інженер з електрофікації), *engineer-ecologist* (інженер-еколог).

Деякі лексичні одиниці засвоюються спонтанно, незважаючи на їх відмінність між схожими однорідними формами. Так, антитезні опозиції становлять пари *possible – impossible, regular – irregular, normal – abnormal*, де другий компонент становить заперечення ознаки першого (аналогічно – *progress-regress*). Однак обидва компоненти пари *презентувати – репрезентувати* вживаються в одному значенні – «щось представляти, показувати», від якого походить відома всім презентація. Тобто пересічним користувачем не розрізняються якість та смислові відтінки цього значення.

Часто спостерігаються випадки засвоєння ще первинної латинської фонетичної форми –*tio* (*культивація, механізація, трансформація, організація, констатація*), що в англійській мові має інший звуковий презентант –*tion*, який лише останнім часом став передаватися у сполучі *наблік-рілейши*).

Усі вищенаведені приклади жививання інтернаціональної лексики можна використати у вправах на засвоєння нових термінів (передтекстові та текстові), застосовуючи прийоми порівняння та зіставлення лексичних відповідників.

Схематично це виглядає таким чином: основним є зрозуміння тексту, освоєння його смислу та задуму — через активізацію власного термінологічного словника. Читання тексту полягає у виділенні з нього основних ідей, фактів, в оцінюванні та використанні отриманої інформації. Методисти визначають виконання вправ за такою схемою як засіб стимулювання до вдумливого читання тексту, орієнтування на виконання завдань проблемного характеру, що призводить до свідомого й ефективного засвоєння термінологічної лексики.

При цьому, з психологічного погляду, формулювання завдань дотекстових вправ з метою формування лексичних навичок іншомовного мовлення може мати некомунікативну спрямованість, на відміну від текстових і післятекстових вправ, які викликають потребу в читанні запропонованого тексту, зацікавлюють і навіть інтригують читача. Виконуючи текстові вправи, студенти можуть зосередитися на важливій для себе інформації, налаштуватися на певні як позитивні, так і негативні емоції при її сприйнятті, сформувати особисту оцінку прочитаного. У підсумку «це сприятиме як мимовільному, так і довільному запам'ятовуванню активної термінологічної лексики» [8, с. 139]. Завдання до післятекстових вправ повинні формулюватися так, щоб мотивувати студентів до спілкування, конструювання власного складного висловлювання за темою прочитаного.

Отже, підібрані викладачем вправи повинні не лише виконати навчальну мету, але й сформувати мотиваційний інтерес до читання тексту зокрема та до вивчення англійської мови в цілому. До того ж не слід забувати, що відбір лексичного матеріалу для текстових завдань необхідно здійснювати на основі фахових комунікативних ситуацій, в яких відбуватиметься професійне спілкування. У результаті студенти повинні володіти вмінням швидко і вільно читати іноземною (англійською) мовою без ускладнень, пов'язаних із пошуком відповідників для перекладу англійських термінів професійного спрямування. Під час такого перекладу потрібні будуть усі засоби, що забезпечують зрозумілість тексту та ефект його подальшого використання як фахового джерела інформації.

Подальші наукові статті передбачають вивчення проблеми системи вправ англомовного читання, а саме для судноводіїв.

Література

1. Англійська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник з англійської мови для викладачів та учнів професійно-технічних навчальних закладів / Укл. Довганич О. С., Бистрянник Л. М., Гарагонич О. Г. — Ужгород, 2010. — 132 с.

2. Англійська мова : робоча програма навчальної дисципліни / для студентів за напрямом підготовки 6.050602 «Гідроенергетика» (спеціальності «Гідроенергетика») денної форми навчання. — НУВГП, 2009. — 16 с.

3. Гез Н. И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. — 1969. — № 6. — С. 29-40.

4. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : монографія / Мартинова Р. Ю. — К. : Вища шк., 2004. — 454 с.

5. Навчальні завдання з англійської мови для розвитку навичок читання та усного мовлення для студентів напряму підготовки 6.070106 «Автомобільний транспорт» заочної форми навчання / Н. Ф. Осецька, А. Т. Літвінчук. — Рівне : НУВГП, 2011. — 40 с.

6. Робоча програма, методичні вказівки та індивідуальні завдання до вивчення дисципліни «Іноземна мова» для студентів спеціальності 8.05130105 — хімічна технологія палива і вуглецевих матеріалів / Укл. А. С. Коверя. — Дніпропетровськ : НМетАУ, 2013. — 7 с.

7. Силкович Л. А. Английский язык для студентов сельскохозяйственных вузов. Чтение : учеб.-метод. пос. / Л. А. Силкови. — Минск : БГАТУ, 2005. — 136 с.

8. Цимбал І. В. Психологічні особливості навчання студентів технічних спеціальностей у роботі з іншомовними науковими текстами / І. В. Цимбал / Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск І. — 2011. — С. 137-140.

9. Шляхова А. В. Английский язык для студентов автомобилестроительных специальностей средних профессиональных учебных заведений : учеб. пособие / В. А. Шляхова. — М. : Высшая школа, 2008. — 120 с.

METHOD OF EXERCISES IN THE TEACHING ENGLISH READING BY STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

Lytvynenko Iryna Yuriivna

Abstract. The system of higher education English as a subject is revealed from different perspectives: learning a foreign language as a means of communication, as a component of professional development and as a means of communication. It should be noted that the subject needs more English requires knowledge and skills, as it consists of many components. Reading as one of the main activities is a way to generate new data as open access to the global information network information technology allows each person to enrich his own luggage expertise. It should be noted that it is the ability to read and understand English read is a crucial factor professional development.

Issues involved in the formation of the English language competence such famous scientists as A. Bogush, V. Borschovetska, I. Kamensky, Alexander Kirichenko etc., Including methods of teaching reading were developed by Barabanova G., A. Vetohov, A. Lytvynchuk, R. Martynova.

The article is to consider the types of exercises for teaching English reading students of technical specialties.

The system provides the appropriate sequence of exercises - with gradual complication of tasks, increasing of information volume, activation of reserve capacity of the individual, using the group interactive teaching methods.

The technique involves reading way analysis of reading text in active practical use. It includes pre-reading, while-reading and post-reading stages. However, this principle implies tekst even division of the process for the purpose of professionally oriented reading (S. Folomkina): Searching, viewing, study and learning reading.

The purpose of pre-reading exercise is to avoid language difficulties in reading text.

The purpose of while-reading exercise is to determine the extent of formation of skills and abilities of the students, including consolidation of lexical and grammatical forms for example those that are present in the text.

The purpose of post-reading exercise is to check the completeness of reading comprehension, reading level of skills and use of information received in their future careers.

According to curriculum requirements, students should read not adapted authentic texts of different character i type, while understanding the basic meaning of the text, finding relevant information. The student must have the skills of reviewed, informative and deep reading of original scientific and technical literature in the specialty; use with dictionaries and standards; read and translate foreign text on professional topics.

Formulating objectives of pre-text exercises in order to develop vocabulary skills of foreign speech may have uncommunicative direction, as opposed to text and post-text exercises that give the rise to the proposed text reading, interests and even intriguing readers. Doing while-reading exercises, students can focus on important information for yourself, tune in to some as positive, negative emotions and in its perception, form a personal assessment of reading. Assignment for post-reading exercises should be formulated so as to motivate students to communicate, design your own statement on the subject of reading.

Thus, the exercises which were selected by teacher should not only fulfill the learning objectives but also to generate interest in reading motivational text and especially to learn English in general. Moreover, we should not forget that the selection of vocabulary for text tasks should be carried out on the basis of professional communicative situations in which professional communication will occur.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СУДНОВИХ МЕХАНІКІВ ЗАСОБАМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

УДК 378:34:811.111

Ляшенко У.І.

У статті розглядається проблема підготовки суднових механіків вищих морських навчальних закладів засобами міждисциплінарної інтеграції; акцентується увага на міжпредметних зв'язках дисциплін різних циклів підготовки (математика, фізика, англійська мова (за професійним спрямуванням)); доведено, що міждисциплінарна інтеграція дозволяє органічно поєднати нову тему однієї дисципліни з попередніми знаннями з інших дисциплін, створює найбільш сприятливі умови для ефективного засвоєння знань, умінь і навичок курсантами морських навчальних закладів освіти.

***Ключові слова:** міждисциплінарна інтеграція, міжпредметні зв'язки, підготовка суднових механіків; знання, уміння, навички; професійно-орієнтовані дисципліни.*